

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH I RESTAURATORSKICH
PRACE KONSERWATORSKIE PRZY KAPLICY DOMKOWEJ
W MIEJSCOWOŚCI ŚWIDNIK
Świdnik 1, 34-606 Łukowica, województwo małopolskie

Opracowanie: dr Katarzyna Stępień
Kraków, 2022

SPIS TREŚCI

KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU.....	6
HISTORIA OBIEKTU.....	4
OPIS OBIEKTU.....	4
STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ.....	5
WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE.....	5
PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE.....	6
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA.....	8

PRZEDMIOT I ZAKRES PRAC

Planowane prace konserwatorskie przy murowanej i tynkowanej kaplicy typu domkowego, zlokalizowanej na planie zaokrąglonego z jednej strony prostokąta, przykrytej dwuspadowym dachem z gontem. Kaplica zlokalizowana w miejscowości Świdnik, woj. małopolskie.

Opracowanie oprócz architektury kapliczki obejmować będzie również jej wyposażenie, którym jest kamienna figurka Matki Boskiej z Dzieciątkiem oraz drewniana figurka, zlokalizowane obecnie we wnętrzu a także kamienna figurka Matki Boskiej na elewacji. Celem planowanych prac jest możliwie jak największe powstrzymanie czynników niszczących, wpływających bezpośrednio na stan techniczny i estetyczny obiektów. W opracowaniu uwzględniono przeprowadzenie niezbędnych prac budowlanych oraz konserwatorskich o charakterze technicznym i estetycznym. Pracami konserwatorskimi winny zostać objęte wszystkie elementy kapliczki o obniżonych właściwościach technicznych. Uszkodzone elementy konstrukcyjne lub o bardzo słabych właściwościach technicznych winny zostać usunięte i wykonane nowe. Mowa m. in. o drewnianych gontach, tynkach na ścianach zewnętrznych i wewnątrz kaplicy czy o drewnianych, okutych drzwiach prowadzących do jej wnętrza. W ramach prac należy uwzględnić także eliminację przyczyn powstawania dużej wilgoci zarówno wewnątrz jak i na zewnątrz budynku.

1. KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU

RODZAJ: murowana i tynkowana kaplica typu domkowego, na planie zaokrąglonego z jednej strony prostokąta, przykryta dwuspadowym dachem krytym gontem. Kaplica zlokalizowana w parku dworskim w miejscowości Świdnik (gm. Limanowa), woj. małopolskie.

AUTOR, WARSZTAT, SZKOŁA: autor nieznany

DATOWANIE: XVIII w.

MIEJSCE PRZECHOWYWANIA: Świdnik 1, 34-606 Łukowica, województwo małopolskie

WYMIARY: wysokość do szczytu dachu: ok. 560-570 cm;

wysokość ścian bocznych do okapu dachu: 350 cm; szerokość: 325 cm;

długość: ok. 400 cm;

WŁAŚCICIEL/UŻYTKOWNIK: Maria i Krzysztof Twardowscy

TECHNIKA: murowana i tynkowana kaplica, kryta gontem

WCZEŚNIEJSZE KONSERWACJE: prace związane z rekonstrukcją formy (XXw.), prace naprawcze i remontowe w obrębie wypraw tynkowych i fundamentów

WPIS DO REJESTRU ZABYTKÓW: 1947r. park dworski wraz z kaplicą. Nr.ks.A.-855

WYKONAWCA: dr Katarzyna Stępień

1. HISTORIA KAPLICY

Kaplica stanowi element krajobrazu parku, należącego do zespołu dworskiego z 1752 roku. Zlokalizowana jest w ogrodzie dworskim, gdzie nieopodal znajdował się niegdyś zbudowany w XVI w. przez Marcina Rogowskiego zbór Braci Polskich (potocznie zwanych również *arianami*). Kaplicę wzniesiono w XVIII w. Według tradycji kaplica dworska wzniesiona została na zbiorowym grobie pomordowanych w 1620 Braci Polskich.

Wewnątrz kaplicy znajdują się nieoryginalne elementy wyposażenia, ofiarowywane przez lata, przez okolicznych mieszkańców. Elementy wyposażenia nie posiadają jakiegokolwiek formy datowania. Kaplica została odbudowana po częściowym zawaleniu, będącym wynikiem gwałtownej burzy i wichury w 1967 roku. Poważnych zniszczeń dokonała wówczas przewrócona na kaplicę lipa. Obiekt posiada też ślady licznych doraźnych prac remontowych związanych m. in. z procesem izolacji fundamentów ścian zewnętrznych.

Kaplica obecnie pozostaje w kulce, jest także udostępniana dla zwiedzających.

2. OPIS OBIEKTU

Kaplica to niewielkich rozmiarów obiekt murowany z kamienia i cegły, z wyraźnie zarysowanym cokolem, ze sklepieniem kolebkowym, zabudowany od strony ołtarza półkuliście. Kaplica orientowana jest w kierunku północ-południe, posiada dwa niewielkie okienka od stron wschodniej i zachodniej. Wejście od strony północnej z ozdobnym, rzeźbionym, kamiennym portalem. Ściana frontowa przedzielona gzymsem. Jej szczyt zdobi niewielka wnęka z umieszczoną w jej części centralnej kamienną (?) figurą Matki Bożej. Szczyt dachu zdobi ponadto metalowy krzyż umieszczony około 30-40 cm od szczytu ściany frontowej.

Ściany wewnętrzne pokrywa równo kładziony tynk z licznymi nawarstwieniami pobiał o odcieniu bieli, przez co precyzyjne określenie charakteru wypraw jest obecnie niemożliwe. Widoczne liczne pęknięcia na powierzchni ścian. W dolnych partiach ścian da się zauważyć pogłębiający się proces odspojenia zapraw w wyniku migracji zasileń oraz wilgoci. Tynk w dolnych partiach ścian łuszczy się i kruszy. Liczne poprawki oraz doraźne remonty mogły wpłynąć bezpośrednio na obecny stan zachowania wypraw tynkowych. Tynk ścian zewnętrznych pokrywają spękania i odpryśnięcia i zawilgożenia, szczególnie w partiach dolnych ścian oraz na ścianie szczytowej frontu kaplicy.

Konstrukcja drewnianego dachu - pokrytego gontem, na niemal całej powierzchni silnie zawilgocona i obrosnięta mchem. Widoczne ubytki gontu. Istnieje prawdopodobieństwo, iż obecne pokrycie może nie spełniać swojego głównego zadania i przepuszcza wodę opadową.

Podłogę wewnątrz kapliczki wypełniono ceramiką, której stan zachowania jest dość dobry.

Drzwi drewniane z metalowymi okuciami, prowadzące do wnętrza kapliczki, mogą stanowić pierwotny, bądź późniejszy i nieoryginalny element obiektu. Ich stan zachowania jest dobry.

We wnętrzu niewielki prosty ołtarzyk oraz kamienna rzeźba Matki Bożej (ok 90x30x30 cm), która posiada liczne ubytki, oraz nie technologiczne uzupełnienia, co powoduje zatarcie pierwotnej jej formy i charakteru. Drewniane elementy wyposażenia (rzeźna drewniana) nie posiada późniejszych powłok malarskich, przez co określenie jej oryginalnej kolorystyki jest obecnie niemożliwe. Zauważyć można liczne uszkodzenia w strukturze drewna oraz ubytki formy. Widoczne miejsca ubytków rąk, stóp oraz wielu detali. W centralnej przestrzeni kaplicy dwa obrazy, prawdopodobnie oleodruki(?): z przedstawieniem Matki Bożej oraz Świętej Rodziny. Zarówno obrazy jak i rzeźby umieszczone we wnętrzu stanowią wyraźnie nieoryginalne wyposażenie kapliczki. Element wyposażenia stanowi także współczesna figura Matki Bożej Fatimskiej, której stan zachowania jest dobry i nie wymaga prac konserwatorskich.

Wymiary zewnętrzne kaplicy:

wysokość do szczytu dachu: ok. 560-570 cm;
wysokość ścian bocznych do okapu dachu: 350 cm; szerokość: 325 cm;
długość: ok. 400 cm;

Wymiary wewnętrzne kaplicy:

wysokość pomieszczenia ok 330cm:
szerokość: 188 cm;
długość: ok. 300 cm;

Wymiary portalu wejściowego:

wewnątrz wysokość: 173cm
wewnątrz szerokość 100cm
zewnątrz wysokość: 203cm
zewnątrz szerokość 160cm

3. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan zachowania obiektu jest lokalnie zły. Konstrukcja murów stabilna, jednak dokładnej oceny dokonać można będzie po usunięciu wtórnych tynków (wtedy też ocenić będzie można zakres odbudowy jakiej dokonano po zniszczeniach w 1967r). Kamienny(?) cokół kapliczki pokryty zaprawą cementową. Całość elewacji otynkowana, wielokrotnie reperowana (zaprawa wapienno-paskowa, cementowa) i malowana (pobiałe wapienne i farby). Tynki zmurzałe, odpajające się, spękałe. W wielu miejscach glony, mchy i porosty. Pokrycie nieszczelne — więźba zbutwiała, gonty luźne. Elementy detali dekoracyjnych brudne i niekompletne. Wnętrze wielokrotnie bielone, w dolnej partii zawilgocone, z odpadającymi fragmentami wypraw. Ubytki do wątku.

4. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Planowane prace remontowo-konserwatorskie mają na celu: eliminację całkowitą lub częściową dotychczasowych przyczyn niszczenia i zapobieganie w przyszłości ich powstawaniu. Podczas tych prac należy zachować (możliwie w jak największym stopniu) historyczny charakter

obiektu. Dotyczy to zarówno techniki jak i estetyki wykonania. Planowane prace zaleca się rozpocząć od wykonania właściwego systemu odprowadzającego wodę opadową i gruntową z najbliższego otoczenia kapliczki. W tym celu należy wykonać wykop wokół fundamentów budynku o głębokości ok. 0,6 m i szerokości ok 40 cm. Wykop należy na całej jego wysokości wypełnić kamieniem drenarskim tak, aby utworzyć odwodnienie typu francuskiego (zanikowe). Ściany fundamentowe należy oczyścić, ubytki w kamieniu należy uzupełnić kamieniem na zaprawie wapiennej oraz wykonać izolację pionową i poziomą wg projektu budowlanego.

W celu określenia stanu technicznego zewnętrznych wypraw tynkarskich zaleca się usunięcie późniejszych nawarstwień w formie pobiał. Miejsca pęknięć należy pogłębić i zabezpieczyć siatkami z włókna węglowego, dokonać iniekcji lub wstawić punktowo odpowiednio wymierzone łączenia metalowe. W przypadku złego stanu technicznego wypraw tynkarskich proponuje się ich całkowitą wymianę na wapienno-piaskowe z zabezpieczeniem ich jedną warstwą pobiałą.

Konstrukcję dachu należy całkowicie pozbawić tymczasowo poszycia (gontu) w celu właściwej oceny stanu zachowania. W przypadku złego stanu technicznego konstrukcji dachu należy podjąć decyzję o jej całkowitej wymianie. Powtórzeniu winna ulec frontowa listwa profilowana, która stanowi element dekoracyjny frontu. Poszycie dachu proponuje się odtworzyć z zachowaniem technologii - gontem modrzewiowym, kładziony jednowarstwowo.

Podłogę wewnątrz kapliczki proponuje się zachować w dotychczasowej formie.

Wyprawy tynkarskie we wnętrzu kapliczki należy pozbawić późniejszych pobiał w celu określenia stanu technicznego ścian. Ze względu na liczne pęknięcia proponuje się częściową lub całkowitą wymianę wypraw tynkarskich. Podczas odtwarzania wypraw tynkarskich należy przywracać oryginalną technologię wykonania na każdym z etapów prac.

Wszelkie prace budowlane należy prowadzić pod nadzorem konserwatora. Zaleca się zwrócić uwagi na wszelkie elementy drewniane czy kamienne wchodzące w skład wyposażenia kapliczki. Należy poddać je konserwacji zachowawczej w celu ewentualnej poprawy stanu zachowania oraz koniecznego dostosowania do potrzeb ekspozycji. Ołtarzyk, obrazki i rzeźby należy zdemontować i przewieźć do pracowni konserwatorskiej, gdzie powinny zostać poddane konserwacji.

Elementy metalowe należy zabezpieczyć odpowiednimi powłokami antykorozyjnymi np. tanina w alkoholu.

6. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed, w trakcie i po zakończeniu prac konserwatorskich.
2. Demontaż wyposażenia kapliczki i przewiezienie do pracowni.
3. Demontaż dachu i drzwi.
4. Mechaniczne oczyszczenie powierzchni tynków wewnętrznych z późniejszych pobiał oraz wzmocnienie ich przez przesączenie preparatem KSE 100 i 300 firmy Remmers. Uzupelnienie uszkodzonych lub niezachowanych fragmentów wypraw zaprawą wapienno-piaskową, w razie potrzeby z dodatkiem cementu trasowego. Pobielenie ścian.
5. Mechaniczne (młotki, szczotki itp.) i chemiczne (preparat do usuwania powłok malarskich) usunięcie wtórnych wypraw tynkarskich i nawarstwień malarskich z powierzchni elewacji oraz wzmocnienie struktury oczyszczonych ścian w miejscu ich pęknięć.
6. Tymczasowe usunięcie poszycia dachu w celu oceny stanu zachowania konstrukcji daszku. W przypadku bardzo złego stanu technicznego desek konstrukcji więźby dachowej należy podjąć decyzję o ich całkowitej wymianie z należyтым powtórzeniem oryginalnej technologii zastosowanej w omawianej kaplicy - krycia gontem.
7. Przeprowadzenie izolacji fundamentów oraz uzupełnienie ubytków wątku kamieniem lub cegła, nawiązując do oryginału, na zaprawie wapienno-piaskowej, z niewielką domieszką cementu trasowego. Spoinowanie całości zaprawą wapienno-piaskową.
8. Konserwacja kamiennego portalu oraz rzeźby Matki Bożej z elewacji oraz rzeźby z Matki Bożej Dzieciątkiem wykonanych z kamienia. Oczyszczanie z ewentualnych późniejszych przemaalowań czy uzupełnień, wzmacnianie struktury kamienia przez przesączenie preparatem KSE 100 i 300 firmy Remmers. Uzupełnianie ubytków, sklejenia i rekonstrukcja formy kamienia w zakresie i wedle techniki dopasowanych do charakteru i zakresu zaproponowanych uzupełnień. Zaleca się konserwację zachowawczą co do rekonstrukcji formy i struktury kamiennych detali.
9. Mechaniczne i chemiczne czyszczenie powierzchni drewnianych drzwi oraz metalowych okuć. Rekonstrukcja ubytków drewna, oraz metalowych elementów.
10. Elementy metalowe należy zabezpieczyć odpowiednimi powłokami antykorozyjnymi.
11. Montaż elementów ruchomych w kapliczce.
12. Wykonanie dokumentacji fotograficznej oraz pisemnej.

Opr. dr Katarzyna Stępień

Kraków, 24.01.2022r.

